

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ФУНКЦІОНУВАННЯ СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УНІВЕРСИТЕТАХ КАНАДИ Й УКРАЇНИ

LEGAL REGULATIONS OF STUDENT ORGANIZATIONS FUNCTIONING IN CANADA AND UKRAINE

У статті розглянуто законодавчу базу функціонування студентського самоврядування університетів Канади й України. Проведено ґрунтовний аналіз канадського Закону «Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій» у порівнянні з Законом України «Про вищу освіту» щодо студентського самоврядування. Виокремлено основні відмінності українського законодавства про студентське самоврядування від нормативно-правової бази канадської провінції Квебек.

Ключові слова: студентське самоврядування, студентська асоціація, законодавче регулювання, акредитація, фінансування.

В статье рассмотрена законодательная база функционирования студенческого самоуправления университетов Канады и Украины. Проведен подробный анализ канадского Закона «Об аккредитации и финансирования студенческих ассоциаций» по сравнению с Законом Украины «О высшем образовании» относительно студенческого

самоуправления. Выделены основные отличия украинского законодательства о студенческом самоуправлении от нормативно-правовой базы канадской провинции Квебек.
Ключевые слова: студенческое самоуправление, студенческая ассоциация, законодательное регулирование, аккредитация, финансирование.

The article examines the legal regulation of the functioning of student self-government of the universities in Canada and Ukraine. A detailed analysis of the Canadian Act respecting "Accreditation and financing of students' associations" in comparison with the Law of Ukraine "On Higher Education" concerning student self-government has been done. The main differences of Ukrainian legislation regarding student self-government in comparison with the legal framework of Canadian province of Quebec are highlighted.

Key words: student self-government, students' association, legal regulation, accreditation, financing.

УДК 378(71+477)

Підгаєцька А.В.,
аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У Законі України «Про вищу освіту» йдеться про те, що студентське самоврядування (далі – СС) – це право і можливість студентів вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладами вищої освіти (далі – ЗВО) [1]. СС необхідне студентству, бо це – практична школа для тих, хто бажає спробувати себе в ролі керівника, адміністратора, лідера. Органи СС – це можливість для реалізації проектів суспільного значення, що будуть корисними всій студентській громаді. СС виступає моделлю місцевого самоуправління, тому його можна розглядати як одну з перших сходнок до громадянського суспільства, можливість студентського товариства спробувати себе в ролі лідерів і засвоїти вміння та навички, необхідні для цього [2, с. 65].

На сучасному етапі розвитку СС в Україні існує низка проблем, що криються насамперед у прогалинах нормативно-правової бази функціонування СС. Передусім це стосується відсутності у Законі України «Про вищу освіту» (новій редакції) (№ 498-VIII від 02 червня 2015 р.) [1] чіткого механізму створення студентської організації (далі – СО), незрозумілої системи фінансування і стягування членських внесків і їх розподілу, цілковитого нерозуміння студентами користі від участі у студентських самоврядних організаціях, як наслідок, студентське небажання долучатися до участі у СС університету. Важливим і необхідним для нашої країни у процесі європейської інтеграції є

вивчення досвіду передових країн світу у сфері розвитку СС.

СС Канади, навпаки, характеризується високим рівнем студентської вмотивованості, активності, зацікавленості. Слід зазначити, що у відповідних документах, які регулюють діяльність органів СС в канадських ЗВО, є детальна розробка всіх практичних кроків із конкретними завданнями та чітко прописаними процедурами, що забезпечує ефективну діяльність студентського уряду в зазначених напрямках. У Канаді з метою поглиблення усвідомлення студентами суті та завдань їх самоврядування створюються сайти, різноманітні інформаційні матеріали, які роз'яснюють молоді важливість і можливості цього феномену. Сайти канадських університетів дуже широко й доступно описують роботу СС з великою кількістю корисних посилань [3, с. 343].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

О. Дьоміна у своєму дисертаційному дослідженні розглянула проблему формування правової культури студентської молоді в умовах сучасного українського суспільства, В. Осташова обґрунтувала правове самовиховання студентської молоді в умовах формування громадянського суспільства в Україні, а І. Василенко дослідила виховання громадянськості студентів засобами самоврядування у ЗВО Канади. Зокрема, О. Єжова та Я. Васильченко у своїй публікації розглянули нормативно-правові засади СС у ЗВО України.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Проте дуже мало наукової

літератури стосовно правового регулювання діяльності СО Канади. Питання СО не до кінця висвітлене канадськими й українськими дослідниками, оскільки у більшості праць СО розглядаються з позиції студентського протесту або ж соціального масового заворушення, а не як інституціолізована форма прояву студентської молодіжної політики.

Мета статті – з'ясувати правове регулювання студентських асоціацій та альянсів студентських асоціацій Канади на університетському рівні, здійснити ґрунтовний аналіз порівняння базових законів щодо СС у Канаді й Україні.

Виклад основного матеріалу. У Канаді правові режими законодавчого визнання державою й університетом СО істотно різняться залежно від юрисдикції провінцій. На державному рівні питаннями врегулювання освітніх стандартів займається Рада Міністрів Освіти Канади [4] (Council of Ministers of Education, Canada). Оскільки в Канаді немає єдиного міністерства освіти, у кожній провінції функціонує свій відділ освіти (the Department of Education) або ж своє міністерство освіти (Ministry of Education) і є свій міністр освіти провінції, тому у деяких провінціях у законодавчій базі взагалі відсутнє правове регулювання діяльності СО або ж його можна знайти фрагментарно у законі про освіту (Education Actor Post-Secondary Learning Act) відповідної провінції чи території. Наприклад, у таких канадських провінціях, як Саскачеван, Ньюфаундленд і Лабраддор, Нью-Брансвік, Нова Шотландія і на території Юкон у законі прописується лише державна допомога на навчання та виплата студентських позик, проте нічого не сказано про правове регулювання діяльності органів СС.

У канадській провінції Квебек порядок визнання СО характеризується відносно високим рівнем державної підтримки студентів, а також практично відсутнім втручанням із боку держави у формування й діяльність студентських асоціацій. Порівняно з іншими канадськими провінціями і територіями Квебек – це єдина провінція, що має спеціально прийнятий закон про СО, де прописаний порядок визнання СО університетом [5]. Цей закон має назву «Про акредитацію студентських асоціацій» (The Student Associations Accreditation Act) [6], що був зумисне запозичений із трудового кодексу провінції Квебек (The Quebec Labour Code), а тому багато його положень є ідентичними положенням трудового кодексу Квебеку [7]. В Україні немає чинного спеціалізованого закону, що регулює створення, фінансування й діяльність студентських самоврядних організацій, однак багато організаційних вказівок і деталей ми знаходимо у Законі України «Про вищу освіту» [1].

Оскільки Закон «Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій» (Act respecting the accreditation and financing of students' associations)

провінції Квебек найбільш чітко і точно регламентує процес створення / акредитації та фінансування СО, ми вважаємо за доцільне порівняти його, застосувавши метод контент-аналізу [8], з Законом України «Про вищу освіту» щодо СС, оскільки він є базовим серед усіх інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність студентського самоврядного органу.

Отже, перш ніж перейти до порівняння двох законів, зупинімося докладніше на канадському законі про акредитацію та фінансування студентських асоціацій провінції Квебек [6], що чітко прописує:

1. перелік освітніх установ, що йому підпорядковуються;
2. сам процес отримання студентською асоціацією чи альянсом студентських асоціацій акредитації;
3. терміни його проведення (як самого акредитаційного опитування, так і часові обмеження подачі заявок на акредитацію);
4. умови, на яких студентська асоціація чи альянс студентських асоціацій мають право отримати акредитацію;
5. обов'язки експерта з акредитації;
6. внесення поправок у процес акредитації;
7. наслідки акредитації;
8. процес подання студентською асоціацією чи альянсом студентських асоціацій апеляції та створення апеляційного комітету;
9. обмежуючі та різноманітні тимчасові положення;
10. зобов'язує освітню установу надавати допомогу студентській асоціації чи альянсу студентських асоціацій у проходженні процесу акредитації.

Порядок визнання студентських асоціацій у Квебеку заснований на ідеальному типу СО, що відображено у визначенні значення студентської асоціації у законі про акредитацію: «головні цілі студентської асоціації – представляти студентів, відстоювати їх інтереси, сприяти покращенню навчальних освітніх методів, надавати студентам послуги й співпрацювати з адміністрацією ЗВО» [6]. Головні цілі канадських СО практично повністю збігаються з цілями українських студентських самоврядних структур, за винятком активної співпраці з адміністрацією університету. Це, зокрема, пояснюється наявністю у Законі України «Про вищу освіту» [1] пункту про те, що адміністрація ЗВО не має права втручатися у діяльність органів СС.

Освітні установи, що підпорядковуються канадському Закону «Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій» провінції Квебек [6]:

– загальноосвітні професійно-технічні коледжі, а також їх регіональні колеґії, створені відповідно до Закону про загальноосвітні професійно-технічні

коледжі (the General and Vocational Colleges Act; chapter C-29);

– Квебекський університет, що є мережею навчальних закладів, розташованих у різних містах провінції Квебек, науково-дослідні інститути та вищі школи;

– навчальні заклади, що функціонують на рівні університету. Половина витрат на їх утримання сплачується з асигнувань, що фігурують у кошторисі витрат Національної Асамблеї Квебеку (the National Assembly);

– навчальні заклади, що функціонують на рівні коледжу, акредитовані з метою отримання субсидій відповідно до Закону про приватну освіту (under the Act respecting private education; chapter E-9.1).

Таким чином, канадський Закон «Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій» регулює створення та діяльність СО та альянсів студентських асоціацій лише провінції Квебек, тоді як Закон України «Про вищу освіту» впорядковує створення та діяльність СС загалом на всій території України, стосується лише органів СС ЗВО. Питання СС у професійно-технічних коледжах, ліцеях залишається відкритим і законодавчо не підкріпленим.

Канадські СО й альянси СО керуються цим Законом («Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій» провінції Квебек), Законом «Про товариства» [9] (the Companies Act, chapter C-38); статутом асоціації / альянсу, а також їхніми підзаконними нормативно-правовими актами. Українські студентські самоврядні органи керуються законодавством (Закон України «Про вищу освіту»), статутом ЗВО та положеннями про СС відповідного ЗВО. Очевидно, що у переліку основних законодавчих документів, яким підпорядковуються українські органи СС, на відміну від канадської законодавчої бази, відсутній такий важливий документ, як статут самої СО [1].

Варто зазначити, що студентські асоціації чи альянси студентських асоціацій Канади діють відповідно до Закону «Про товариства» (The Companies Act C-38) [9], що надає їм права юридичної особи. В Україні Закон «Про вищу освіту» не передбачає чітко визначеного процесу набуття СО права юридичної особи. У ньому лише вказано, що орган СС може бути зареєстрований як громадська організація, проте не вказується сама процедура реєстрації.

Зауважимо, що канадським законом провінції Квебек [6] встановлюються чіткі терміни проведення акредитаційного опитування / голосування з метою створення студентської асоціації чи альянсу студентських асоціацій і часові обмеження подачі заявок на акредитацію студентських асоціацій, тоді як в українському законі немає чітких термінів проведення виборів до самоврядних студентських структур.

Закон «Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій» провінції Квебек [6] чітко прописує процедуру отримання акредитації студентською асоціацією чи альянсом і систему фінансування. Міністр освіти провінції призначає з числа державних службовців свого департаменту експертів з акредитації, котрі контролюють правильність і прозорість виборчого процесу, а вже обрана студентами Рада Директорів здійснює разом з експертом з акредитації поточний контроль діяльності СО чи альянсів.

Важливо, що освітня установа в Канаді повинна сприяти проведенню будь-якої консультації чи опитування, що є необхідним для отримання акредитації студентською асоціацією чи альянсом студентських асоціацій, а також співпрацювати з експертом з акредитації, котрий призначається міністром освіти провінції. Більш того, освітня установа Квебеку зобов'язана на прохання студентської асоціації чи студентського альянсу допомогти у проведенні поштового опитування, наприклад, допомогти розіслати виборчі бюлетені на електронні скриньки студентів. Після отримання заявки від СО чи альянсу на проведення голосування відповідно до встановлених норм освітня установа повинна позичити асоціації чи альянсу необхідну суму, щоб покрити витрати на проведення голосування. Кошторис прописується у конституції студентської асоціації чи альянсу [6].

На противагу канадському, в українському Законі «Про вищу освіту» відсутня чітко прописана інструкція створення СО чи альянсу. Невідомо, хто повинен контролювати процес створення самоврядних студентських асоціацій чи альянсів, тим паче, що адміністрація ЗВО не має права втручатися у діяльність органів СС. В українському законодавстві не сказано [1], що навчальна установа повинна проводити будь-які консультації з питань СС, відповідно, немає особи, до якої могли б звернутися студенти, котрі мають намір утворити студентську самоврядну організацію чи альянс. ЗВО в Україні не зобов'язаний допомагати студентам у проведенні голосування до самоврядних органів, законом не передбачається допомога з витратами, наприклад, на друк виборчих бюлетенів, канцтоварів тощо. Фінансовою основою СС в Україні є:

1) кошти, визначені вченою радою ЗВО в розмірі не менше як 0,5% власних надходжень, отриманих ЗВО від основної діяльності;

2) членські внески студентів, розмір яких встановлюється вищим органом СС ЗВО. Розмір місячного членського внеску однієї особи не може перевищувати 1% прожиткового мінімуму, встановленого законом [1].

Згідно з законом «Про вищу освіту», з числа студентів обирається контрольно-ревізійна комісія для здійснення поточного контролю за станом використання майна та виконання бюджету, тобто

студенти повинні самі контролювати процес створення СО та незрозумілим чином стягувати добровільні членські внески, університет у цьому участі не бере. Зрозуміло, що СС в українських ЗВО отримує гарантоване фінансування лише від університету, що ставить під сумнів самодостатність функціонування СО незалежно від впливу університету.

На відміну від України, у Канаді членські внески за участь у самоврядних організаціях є обов'язковими, вони стягуються університетом із кожного окремого студента разом із платою за навчання. Кожен студент зобов'язаний з першого року свого навчання в університеті приєднатися до певної СО на свій вибір. Це є обов'язковою вимогою ЗВО, зокрема закону про вищу освіту провінції Квебек. Для забезпечення фінансування своєї діяльності акредитована студентська асоціація чи альянс студентських асоціацій [6], посилаючись на підзаконний нормативний акт, схвалений більшістю студентів шляхом проведення голосування на спеціальних зборах чи референдумі, можуть визначати фіксовану плату, що стогується з кожного окремого студента на рахунок організації чи альянсу. У підзаконному нормативному акті повинно вказуватися, чи цей внесок підлягає відшкодуванню, а якщо так, то на яких умовах і у яких випадках він відшкодовується.

У канадській провінції Квебек акредитована студентська асоціація чи студентський альянс відповідно до закону, регламенту, підзаконного нормативно-правового акта, статуту чи угоди, може самостійно призначати студентів, котрі будуть представниками студентства та засідатимуть у різноманітних радах, комітетах чи інших органах навчальної установи [6]. Термін повноважень і вибір способу проведення голосування також визначається Законом «Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій». Вищим органом СС є Рада Директорів СО чи альянсу СО.

Очільники ж СС в Україні не можуть самостійно призначати представників студентства, вони обираються шляхом таємного голосування студентів. На всіх рівнях органи СС є виборними. Їх формування (таємним чи відкритим голосуванням) і термін повноважень визначаються Положенням про СС у відповідному ЗВО. Вищим органом СС є загальні збори (конференція) студентів (курсантів) [1].

СС в Україні, як і в Канаді, здійснюється на рівні групи, інституту, відділення, курсу, спеціальності, студентського містечка, гуртожитку, структурних підрозділів ЗВО. Однак в Україні, на відміну від Канади, СС об'єднує всіх студентів ЗВО незалежно від факультету чи курсу навчання. В освітній установі Канади університетського рівня студенти молодших курсів навчання, студенти-магістранти, докторанти та студенти неперервної освіти є членами різних СО, об'єднань чи альянсів.

Основним недоліком Закону «Про акредитацію та фінансування СО» провінції Квебек, на нашу

думку, є те, що він забороняє співробітництво й об'єднання з органами СС інших ЗВО, міжнародними чи національними студентськими самоврядними організаціями. В Україні органи СС можуть співпрацювати з органами СС інших навчальних закладів (навіть з інших країн) і молодіжними організаціями, діяльність яких не має політичного або релігійного характеру. Однак укладання угод, проведення спільних заходів міжнародного рівня має відбуватися за погодженням з адміністрацією ЗВО.

Головним недоліком українського Закону «Про вищу освіту» є те, що участь студентів у самоврядних організаціях ніяким чином не сприяє їх подальшому працевлаштуванню. Одним із основних завдань СС, прописаних у законі, є сприяння працевлаштуванню випускників ЗВО, однак не вказано, яким чином студенти це можуть реалізувати. Відповідно, студенти не розуміють користі чи потреби долучатися до СС, а отже, у них відсутня самомотивація.

В Україні студенти не можуть офіційно працевлаштуватися в організаціях СС чи отримувати грошові винагороди у вигляді заробітної плати, оскільки посади у самоврядних об'єднаннях не оплачуються. Участь молоді у самоврядних студентських організаціях офіційно не фіксується як перший досвід роботи, тоді як у Канаді органи СС надають можливість студентам працевлаштуватися, а також займати посади, що оплачуються. Студенти з офіційним досвідом роботи в канадських самоврядних асоціаціях і рекомендаційними листами від адміністрації університету швидко працевлаштовуються, що впливає на рейтинг і престиж ЗВО.

Отже, провінція Квебек – це єдина провінція Канади, що має спеціально прийнятий закон про СО [5]. Хоча Квебек характеризується відносно високим рівнем державної підтримки студентів, а також практично відсутнім втручанням із боку університету та держави у формування й діяльність студентських асоціацій, існують певні обмеження. Ці обмеження стосуються заборони СО об'єднуватися та співпрацювати зі студентськими самоврядними об'єднаннями інших ЗВО своєї провінції, не кажучи вже про студентські асоціації національного чи міжнародного рівня. Таким чином, СО провінції Квебек є ізольованими від інших СО і альянсів СО. В Україні ж, навпаки, СО мають право об'єднуватися та співпрацювати з органами СС інших навчальних закладів України та зарубіжжя.

Закон «Про акредитацію та фінансування студентських асоціацій» провінції Квебек чітко прописує процес проведення акредитації студентських асоціацій, а експерт з акредитації є головною людиною, котра повинна контролювати прозорість проведення голосування та діяльність самої СО чи альянсу. Більше того, навчальна установа зобов'язана допомогти студентам у проведенні виборів чи то голосування, провести консультації

щодо самої процедури, позичити у разі потреби кошти, стягувати зі студентів членські внески і переводити їх на рахунки студентських асоціацій, надавати на прохання акредитованої студентської асоціації чи альянсу усю необхідну інформацію із зазначенням адреси, фактичного місця проживання, номера телефону, курсу навчання, ідентифікаційного номера тощо. Варто зазначити, що у канадських університетах провінції Квебек, на відміну від українських ЗВО, сума членського внеску не обмежується відсотком від прожиткового мінімуму, а студентські асоціації не отримують ніяких додаткових надходжень із казни університету.

Вищий орган СС в Україні – загальні збори або (конференція) студентів, котрі обирають контрольно-ревізійну комісію з числа студентів для здійснення поточного контролю за станом використання майна та виконання бюджету органів СС, в Канаді ж цей аспект контролюється експертом з акредитації та адміністрацією університету.

Висновки. Отже, основні недоліки українського законодавства про СС порівняно з нормативно-правовою базою канадської провінції Квебек:

1. відсутність контролю та допомоги з боку університету у процесі проведення голосування до студентських самоврядних організацій;
2. принцип добровільності щодо необхідності створення студентських самоврядних організацій;
3. відсутність у законі моделі, що допомогла б студентам офіційно працевлаштуватися у самоврядних студентських організаціях, займати посади, що оплачуються, а також здобувати офіційний досвід роботи;
4. незрозумілою є також система стягування членських внесків зі студентів (якщо це є добровільною справою) і фінансова залежність СС від 0,5% власних надходжень університету;
5. дивним залишається і той факт, що в переліку основних законодавчих документів відсутній такий документ, як статут студентської організації, що, на нашу думку, суперечить самій ідеї СС.

Нині на розгляді Верховної Ради України перебуває проект про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо зміни системи управління ЗВО, що стосується і змін до ст. 40 про СС. Зокрема, у проекті закону йдеться про те, що положення про СС ЗВО повинно встановлювати структуру органів СС, порядок і періодичність їх обрання та звітування, розподіл повноважень і порядок здійснення ними своєї діяльності, а також порядок здійснення контролю за діяльністю та виборами до органів СС [10]. Однак ці зміни не торкаються питання фінансування СС та майбутнього працевлаштування студентів, що, на нашу думку, є надзвичайно важливими складовими частинами самоврядної студентської управлінської діяльності, які теж потребують модернізації та подальшого вдосконалення.

З огляду на всі вищенаведені прогалини українського законодавства щодо регулювання діяльності СС, на нашу думку, необхідним є: налагодження тісної співпраці адміністрації ЗВО з органами СС, допомога і контроль з боку університету у проведенні виборів до самоврядних студентських структур, започаткування можливості працевлаштуватися в органах СС з метою отримання першого офіційного досвіду роботи, створення чіткої моделі фінансування СС та стягування членських внесків, проведення методичних інформаційних кампаній із пропаганди ідеї СС. Лише комплексний і системний підхід до спільних проблем функціонування СС зможе сприяти об'єднанню студентів у громаду, здатну ефективно управляти своїм життям, захищати свої права й інтереси, брати участь у процесі прийняття рішень.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні передового досвіду інших країн, а саме законодавчої бази та нормативно-правових документів регулювання процесу створення та діяльності студентських самоврядних організацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про вищу освіту: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 76-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Єжова О., Васильченко Я. Нормативно-правові засади студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України. Наука і освіта. 2014. № 8. С. 64–65.
3. Шпаківська О. Організація студентського самоврядування у практиці роботи вітчизняних та закордонних ВНЗ. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 11. С. 343.
4. Council of Ministers of Education, Canada. URL: https://www.cmec.ca/278/CMEC_Celebrates_50_Years_of_Pan-Canadian_Leadership_in_Education.html?id=957.
5. Makela F., Audette-Chapdelaine S. The legal regulation of university student associations in Canada. Education & Law Journal. 2013. Vol. 22, № 3. P. 267–230.
6. An Act Respecting the Accreditation and Financing of Students' Associations, R.S.Q., c. A – 3.01 (Student Associations Accreditation Act or Accreditation Act) URL: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/A-3.01>.
7. Labour Code, R.S.Q., c. C–27. URL: <https://www.canlii.org/en/qc/laws/stat/cqlr-c-c-27/latest/cqlr-c-c-27.html>.
8. Заболотна О. Застосування методу контент-аналізу у порівняльно-педагогічних дослідженнях. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Херсон. 2014. Вип. 66. С. 122–127.
9. The Companies Act, chapter C-38. URL: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/C-38>.
10. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо зміни системи управління закладами вищої освіти 8385 від 18 травня 2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64048.